

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

6463

291.99

U-79

. 99

- 79

ՄԱՐԴ-ԳԱՅԼ

63

ԳՐԵՑ

ԳՐԻԳՐ ԱԻՆՏԵԱՆՑ.

00

Յ-ԱՆ

ՄՕՍԿԻԱ:

ՉՈՒԼԱՐԵՆ ԵՒ ՏՊԱՐԱՆ Գ. Օ. ՀԵՐՐԵԿ.

1890

891.542-3
22-79

47.

ՄԱՐԴ-ԳԱՅԼ

Հ.Ս.Խ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
* С.С.Р.А. Публичная Библиотека *
7/31 1922
ՎԱՆԱ, ՄԻԱՅԻՆԻ ԿԵՆՏՐՈՆ
Հ.Ս.Խ.Հ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԱԻՏԵՆԱՆՑ.

1001
1083 9/

ՄՕՍԿԻԱ.

ՀՈՒՐԱԿՆ ԵՒ ՏՊԱՐԱՆ Օ. Օ. ՀԵՐԻԿ.

1890.

2017

17

Մ Ա Ր Դ - Գ Ա Յ Լ

1.

Дозволено цензурою. С.-Петербургъ, 9 Декабря 1889 года

2003

Աղա Կարապետ Զիպոյեանը երկայն հասկով, թուխ դէմքով, հաստ և երկայն բեխերով, խորամանկ, խոր ընկաճ աչքերով, լայն, ատամնաթափ բերանով և հայկական մեծ քթով մարդէր: Աչքերից թափվում էր նրա խորամանկութիւնը: Նա սաստիկ ժլատ էր, միայն ուրիշների համար, իսկ իրա համար առատ-շատ առատ:

Աղա Կարապետը հարուստ էր. ունէր սպիտակ նաւթ քաշերու դործարաններ, Սև և Կասպից ծովերի վրայ շոգենաւեր, առա-

գաւտաւոր նաւեր, Շ... քաղաքում ապրի-
շումի գործարան, Բ... քաղաքում մի քանի
հատ զանազան տեսակի ապրանքներ ծա-
խելու խանութներ: Նա մեծ ընտանիքի տէր
չէր. ունէր մի կին, որ չքեր էր, մի քոյր և
մի չպսակուած եղբայր: Բայց չնայած այդ
բանին, նա շատ մեծ տան էր ապրում: Նրա
առէնը տասը — տասնեւհինգ սենեակներից
էր բաղկացած: Ընտանիքի թուի չափ էլ
ծառաներ էր պահում: Այդ ծառաների
թւում գտնուում էր և մի տասնեւվեց տարե-
կան հայ աղջիկ, որին՝ նրա աղքատ ծնողների
համաձայնութեամբ՝ աղա Կարապետը «որ-
դեզիր» էր վերցրել: Ինքը երեսայ-բան չունէր:
Նա խոստացել էր այս աղջկայ ծնողներին՝
ուսում, խելք, շնորհք սովորեցնել իրանց
աղջկան և վերջն էլ մի լաւ մարդու տալ:
էլ զրանից լաւ բան, ի՞նչու համաձայնուել
և չտալ:

Այդ աղջիկը՝ որի վրայ կանգ պիտի առ-
նեմ, գեղջկուհի էր: Նրա համազուղացները
միշտ երանի էին տալիս նրա ծնողներին.
աղջկայ ծնողներն էլ մտածում էին իրանց
աղջկայ և իրանց ապագայ երջանկութեան
մասին....

Աղջիկը շատ գեղեցիկ էր և ներկայացնում
էր իսկական հայուհու տիպար. թուր ղէմք,
սև սև, երկայն թերթերունքներով աչքեր,
հայկական ոչ այնքան մեծ քիթ, պստիկ
բերան, կարմիր թշեր, հասած կուրծք, բա-
րակ մէջք, չինարի հասակ և որ զխաւորնէ՝
երկայն սև մազեր: Ահա թէ ի՞նչ աղջիկ էր
աղա Կարապետի որդեզիրը: Բայց այդ ա-
մենը չէ դեռ. նա բնաւորութեամբ հանդար-
դէր, խոնարհ, խելօք և համբերող ամենայն
նեղութիւնների:

Այդպիսի մի աղախին ունենալը, աղա
Կարապետը իրա համար մեծ պատիւ էր

Համարում: Նա ընչաքաղցութեան Հետ և փառասէր էր. նրան շատ զիւր էր դալիս երբ երեսը լանալիս մէկը ջուրնէր ածում, միւսը երեսսրփիչն էր տալիս, երրորդը սապոնը. կամ թէ, կառքով մի տեղ գնալիս, մի ծառայ նստում էր կառապանի մօտ: Պետքէ ասած այստեղ և այս, որ աղա Կարապետը ծառաներ ընտրում էր նրանց գեղեցկութիւններին նայելով: Նրա ծառաները բոլորնէլ թիփլիսից բերած խմերէններ էին:

2.

Մնցել էր ուղիղ կէս տարի այն օրից, երբ Ովսաննան, իբրև որդեգիր, սա էր կոխել աղա Կարապետի տան շէմքով: Բայց ապան իրա խոստմունքից մի մտղն անգամ չէր շարժել. օրիորդ Ովսաննան ոչ այլ ինչ էր նրա

տանը, բայց եթէ մի աղախին: Եւ իբրև աղախին, Ովսաննան օրուայ մեծ մասը անց էր կացնում խոհանոցում, այնպէս որ նա ներկայ էր լինում աղայի խմերի ծառաների լիտի շարժումներին և լիբ խօսակցութիւններին: Խեղճ Ովսաննան չունէր ոչ մտաւոր և ոչ Ֆիզիքական որևէ զբաղմունք—և ի՞նչ տեղից լինէր, ո՞վ էր տւել, որ կարողանայինք պահանջել:

—

Տիկին Աննա Զիպոյեանը իրա ամուսնու Հակապատկերն էր ներկայացնում արտաքուստ, իսկ ներքուստ նոյնը, ինչ որ էր աղա Կարապետը: Տիկին Զիպոյեանը խօսքի բուն նշանակութեամբ՝ գեղեցկուհի էր: Նրան պաշտող երիզասարտների թիւը շատ ահազինէր:

Նա երեկոները դրսերումն էր անց կացնում շուայլ կեանք վարելով: Մի անգամ

պարահանդէսից ուշ տուն դառնալով նա
սաստիկ մրտում է և հիւանդանում:

Աղա Կարապետը, որ շատ տխրել էր նրա
հիւանդութեամբ, կիսախելագարի էր նմա-
նում:

Բժիշկը խորհուրդ տուաւ Թ... քաղաքը
ուղարկել տիկնոջը, որը և կատարեց աղա
Կարապետը, ուղարկելով Թ...ի ամառանոց-
ներից մէկը իրա եղբօր հետ իւր ամուսնուն
և նրա քրօջը: Ինքը և իրա ծառաները՝ ի
Թիւս որոց և Ովսաննան մնացին Բ...ում:

3.

Այցել էր երեք օր:
Յուլիս ամիսնէր...

Բ... քաղաքի տաք օրերից մէկն էր: Աղա
Կարապետը կէսօրից յետոյ գնաց քնելու,

պատուիրելով ծառաներին տանից դուրս
գնալ, երեկոյիան շուտ տուն վերադառնալու
պայմանով:

Ծառաները ամենքնէլ գնացին, տանը մնաց
մենակ Ովսաննան, որ իրա առանձնասենեակը
մտնելով պառկեց անկողնի վրայ: Նա նմա-
նում էր անմեղ թռչնակի, որին չար մարդիկ
բռնելով, հեռու հեռու են տանում հայրե-
նիքից և վանդակի մէջ փակելով, պատուի-
րում են անդադար երգել: Երգել...

Ովսաննան ընկել էր մտածութեան հորի
մէջ:

Նրան թւում էր թէ ինքը գտնուում է ի-
րանց գիւղում, աննման Բ...ում, ահա իրանց
անակը, ահա ծերունի հայրը, փայտը ձեռին,
էջը առաջը քցած բազր մտաւ... իրանց այ-
գուցնէ գալիս, տանձու խնձոր է բերել: Ահա,
ահա պառաւ մայրը, շէրէփը ձեռին, կաթ-
սայի առաջ ձմեռուան համար պաշար է

պատրաստում—խաղողից շերայ և եփում:
Ահա իրա մեծ քոյրը, հողէ ամանը ձեռին,
կովի առաջը պրպրզած կաթէ կթում: Ահա
և ինքը, նստած տանձնու տակ, պստիկ
կղբօր համար շապիկ է կարում: Բայց նա
ո՞վ է, այն անձանօթը... օհ, դա իրանց
պարտատէրն է, աղա Կարապետը... եկել է
փող ստանալու համար: Թ՞ու... անխճուած
մարդ... ինձ ջոկել է ուզում մօրիցս... ան-
զուժ ծնողք, դուք էլ համաձայնումէք...

— Ովսաննա, լուռեց աղա Կարապետի
խռպոտ ձայնը:

Ովսաննան քնից օթափուռելով դուրս
եկաւ սենեակից: Նրա սենեակի առաջ կան-
գնած էր աղան:

— Ովսաննա, ինձ համար զայլան բեր,
և եկ ինձ մօտ, առանձնասենեակս, բան ու-
նիմք եղ ասելու, այս ասելով աղա Կարա-
պետը իւր սենեակը մտաւ:

Աղա Կարապետը Պարսկաստանում եր-
կար մնալով, վերցրել էր պարսիկներից մի
քանի սովորութիւններ. նրանց շորի ձևը
և զայլան քաշելը:

Երբ որ Ովսաննան զայլանը ներս բերեց,
աղան վերցրեց նրա ձեռքից այն, և խնդրեց
Ովսաննային լրա կողքին նստել: Միամիտ
աղջիկը չնստեց, մտածելով որ պարկեշտու-
թիւնից դուրս բանէ աղախնին ազայի մօտ
նստելը:

— Նստի՛ր կողքիս, ասաց աղա Կարա-
պետը Ովսաննային առաջուանից աւելի սի-
րալիւ ձայնով:

Ովսաննան նորից չնստեց: Աղա Կարա-
պետը երբորդ անգամ և աւելի համոզկեր
ձայնով խնդրեց նրան նստել: Ովսաննան
նստեց մեքենայօրէն. նրա երեսը տաքութիւ-
նից վառվում էր — անմեղ կուրծքը լայն
բացվում, խփվում: Խեղճ՝ աղջիկը սպասում

էր թէ ի՞նչ կխօսէ, կամ կանէ աղան: Այս սովորականից դուրս վարմունքը շարժեցրեց Ովսաննայի գլխում մի միտք թէ՛ մի՞ գուցէ աղա Կարապետը՝ ի վերջոյ պատրաստուում է իւր խօսատունները՝ ի կատար ածել: Ահա այն խօսակցութիւնը որ կարճատև լռութիւնից յետոյ սկսեց աղա Կարապետը.

— Ովսաննա, հոգիս, ինձ տուր ձեռքդ, և վերցրեց ամբի մէջ աղջկայ ձեռքը:

— Ի՞նչ նախշունեն, — շարունակեց նա, — ուխայ, և Ովսաննայի փափրիկ ձեռները սեղմեց իւր կրծքին. ի՞նչ նախշուն թշնուռես, թող մի համբուրեմ, և խլեց Ովսաննայի թշեց մի համբոյր:

Ովսաննան դեռ ևս չէր հասկանում թէ քանն ինչումն է, չէր հասկանում քունէ թէ արթուն: Իրականութիւնն իմանալու համար նա ձեռքը մեկնեց դէպ աղան. նրա ձեռքը կպաւ աղային...

— Ուրեմն, — մտածեց աղան ինքն իրան, — աղջիկն հասկանում է ինձ, լաւ ուրեմն, լաւ տեղն եմ ձգել և, առանց երկար բարակ մտածելու, Ովսաննայի երեսը դէպի իրան մօտեցնելով, նրա թշեց երկրորդ, երրորդ, չորրորդ համբոյրները քաղեց:

— Ուխայ, — ասեց Ովսաննային համբուրելուց յետոյ Կարապետ աղան, — ի՞նչ լաւն է՞:

Ովսաննան դեռ նոր հասկանալով բանի էութիւնը, կամեցաւ դուրս պրծնել բայց ուշ էր արդէն. աղան նրան պինդէր բռնել...

— Մյլ ևս, հոգիս, ուշէ:

Սենեակում տիրեց լռութիւն:

— Ի՞նչու ես չարչարվում, հոգիս, զուր ժամանակ կորցնել տալիս: Ովսաննան մի քանի անգամ անզօր կերպով այս կողմ այն կողմ գալարուելուց զկնի տեղի տուաւ իւր

բռնաւորին, որ և շտապեց իւր գոհը կլանել...

Գայլը ճանկել էր որսը...

4.

Այս դէպքից յետոյ անցել էր եօթնամիս:

Դեռ Կարապետ աղայի ընտանիքը Թ...ից չէր եկել:

Երեկոյ էր...

Աղան նստած իւր առանձնասենեակում հաշուէմատեանները ցիրուցան առաջին համրիչի հատիկները չնչխկացնելով, մի ինչ որ հաշիւ էր անում:

— Ո՞վէ, — կանչեց նա, լսելով բացուող դռան ձայնը:

— Ես, աղա, հեռագիրէ, — ասաց ծառա-

ներից մէկը ներս մտնելով և հեռագիրը նրան տալով:

— Հա՛ւ, կորի՛ր դու, գոռաց աղան:

— Բայց, աղա, Հինգ կոպէկը չէ՞ք տալիս որ տամ իրան, ախար ուզում է, — ասաց վախվախելով ծառան:

— Յիմար, ասա աղան տանը չէ, պրծաւ գնաց, ի՞նչ Հինգ կոպէկ: Տունս հօ չէ՞ք քանդելու: Ի՞նչու:

Ծառան դողդողալով դուրս վազեց: Աղան հեռագիրը բացեց:

— Աստուած, — գոռաց նա և գլորուեցաւ յատակի վրայ հեռագիրը վերջացնելուց յետոյ, — Աննա՛ ..

Իսկոյն, սովորած շների նման, աղադակի վրայ իմերել ծառաները ներս թափուեցին և տեանելով դեանին փռուած աղային, մօտեցան նրան: Աղան ուշազնաց էր եղել, ծառաները սկսեցին ուշքի բերել նրան:

Մինչ ծառաներից մէկը Ովսաննայի հետ ուշքի էին բերում աղային, երկուսը նրանցից հեռագիրը, որ ընկածէր աղայի մօտ, յատակի վրայ, վերցրած սենեակի անկիւնում կարդում էին:

— Սիւնն, այդ ի՞նչ է գրած, — հարցրեց հեռագիր կարգացողին միւսը վրացերէն, — ի՞նչ է գրած:

— Ի՞նչ է գրած, գրած է խանութը մեռաւ: Ի՞նչ էլ շուտ եկ, որ թաղինք: Ստորագրած է՝ Մարկոս:

— Խիստ լաւ եղաւ, պատասխանեց միւսը և մօտեցան երկուսով աղային ուշքի բերողներին օգնելու:

Միւս օրը աղա Կարապետը ճանապարհորդեց թ'...

1001
1083

— Ովսաննա՛, Ովսաննա՛, կանչեց աղա Կարապետը:

Անցիկէր երեք ամիս աղայի թ'... գնալու, կնոջը թաղելու և յետ դառնալու օրից: Առաւօտ էր.....

Նա նստած իւր առանձնասենեակում, քիթը թամբած ակնոցներով, քրքրում էր հաշուէմատեանները և թէյ անուշ անում:

— Ովսաննա՛... կրկին կանչեց նա և ոտով այնպէս խփեց յատակին, որ իրա առաջ դրած կոլոր սեղանը վայր ընկու, և թափուկ նրա վրայ դրած թէյ յով բաժակը: — Ովսաննա՛... կամենում էր նորից կանչել, բայց լսեց.

— Համմ է, — ասաց ներս մտնելով Ովսաննան, և չհամարձակուելով աչքերը վեր

բարձրացնել, հարցրեց. — Ի՞նչ էք հրամայում:

— Ես, ասաց բարկացած աղան,—կարձ պիտի կարեմ, դուլլազ գիտես, որ ես քեզ խեղճ գալով, քո ծնողների մօտից վերցրի, վերցրի որ ինձ որդեգիր շինեմ: Արդեօք դու էլ քո սուրբ պարտականութիւնը կատարեցիր. սուրբ եմ ասում, հասկանում եմ: Ոչ դու մեղանչեցիր, դու չկատարեցիր, դու արդէն մի երեխայ ունես: Մյո՞ք է քո դէպի ինձ ունեցած պատիւը, սէրը, այդ է քո իմ աղջկ լինելը: Դու մեղանչեցիր, դու արդէն մի որդի ունես... Ասա՛, ո՞վ է այդ երեխայի հայրը, շուտ ասա՛, թէ չէ՛....

— Տէ՛ր, ասաց ցածր ձայնով Ովսաննան,—միթէ՞ դուք մոռացելէք, տէ՛ր, միթէ՞ դուք չէիք որ...

— Ի՞նչ ի՞նչ... անպզամ,—գոռաց աղան և ձեռքերը շարժելով գնաց դէպի նա: Դու

դեռ համարձակվում եմ ասել թէ, թէ... ասա՛, ասա՛ ճշմարիտը, այդ երեխայի հայրը ո՞վ է....

Ովսաննան լուռ էր... նա չէր կարողանում պատասխանել, նա լաւ տեսնում էր և լաւ հասկանում թէ աղան իրա հետ ինչպէս էր վարվում, նա լաւ տեսնում էր թէ ինչպէս էր աղան կամենում ծածկել իրա մեղքը: Նա լաւ հասկանում էր և լուռ, քաջ իմանալով, որ իրա ասածը բանի տեղ չի գնար, իրա ասածը, որ աղայի ասածի մօտ ոչինչէ:

— Քե՞զ հետ չեմ, ուրեմն չեմ ուզում ինձ պատասխանել: Դէ դ՛ուրս ուրեմն իմ տանից, վերցրու քո ապօրինի զաւակը և դուրս իմ տանից, դուրս խեղճն և եթ. ես իմ տանը քեզ նման անբարոյական կանայք չեմ կարող պահել, դու արատ ձգեցիր անուանս վրայ, դու իմ... իմ... Չկարողացաւ շարունակել

աղա Կարապետը, այնքան պինդ էր գոռացել, որ ձայնը կտրուել էր:

— Դէ դուրս, ասաց ցածր և խուպոտ ձայնով աղան: Դուրս իմ բարոյական տանից, անբարոյական կին: Դուրս:

6.

Օրը կիրակէ էր:

Արեգակը հասելէր իրա դագաթնակէտին: չայոց եկեղեցում սուրբ պատարագը վերջացել էր արդէն: Եկեղեցու բազը լեքնէր բազմութեամբ: Մի տեղ հաւաքուել էին ուսանողները և վիճում էին մի ինչ որ բանի վրայ տաք տաք, միւս կողմում ինտիլիգենտ կոչուած դասին պատկանողներն էին շարուել և ծիծաղում էին սրա նրա վրայ, եկեղեցու ծառերից մէկի տակ էլ իշոտնուկ-

ների վրայ մի քանի ծերեր նստած զըոյց էին անում: Օրիորդները ևս տիկիներէ հետ իւրեանց կարգին խմբուել էին զանգակատան տակ և բացել իրանց մօզայի պօխջան: Շատ չտուեց այդ ամենը, բոլորն էլ սկսեցին կամոց կամոց դուրս գնալ և ցրուել իրանց տները: Եկեղեցու բազի դռների մօտ աջ և ձախ շարքով նստել էին աղքատներ: Իրանց մէջ կային երկու սեռիցէլ: Թէ ծերեր, Թէ երիտասարդներ և Թէ երեխաներ: Բոլորն էլ ձեռքները մեկնած ողորմութիւն էին խնդրում անցնողներից:

Իրանց վրայ ուշադրութիւն դարձնող չկար. ամենն էլ լուռ ու մունջ անցնում էին:

Ինչքան էլ որ լուռ ու մունջ կամենային անցնել դրանք, այնուամենայնիւ ուշադրութիւն չէին կարող չդարձնել մի կնօջ վրայ, որ երեխան գրկած բակի մէջ տեղ չլինելու

պատճառաւ, եկեղեցու փողոցի պատի տակ
կուշ եկած իրա կարգին ողորմութիւն էր
աղերսում:

— Բարի պարոններ, սիրուն տիկիներ,
փափկասուն օրիորդներ, ողորմութիւն տու-
էք խղճուկիս: Հացի փող միայն... բարի
պարոններ, սիրուն տիկիներ...

Մնցնողները բոլորն էլ ուշադրութիւն էին
դարձնում նրա վրայ. ոչ ողորմելու մտօք,
այլ ապշած նրա զեղեցկութեամբ:

— Սպասիր, ընթերցող, ձեռքդ գրպանդ
կոխիր, ողորմութիւն է հարկաւոր տալ դա
քո նախկին ծանօթ — Ովսաննանէ, այն
Ովսաննան, որի հետ աղա կարապետ Զի-
պոյեանը այնպէս զազանաբարոյ կերպիւ
վարուեցաւ և տանից դուրս արեց: Սյոյ ե-

ռեխան էլ, որ նա գրկածէ, իրա օրդին է:
Սյոյմ'նա ընկած փողոցները ման է գալիս և
ողորմութիւն հաւաքում իրա սիրելի երե-
խան, անխունք մնացած երեխան, կերակրե-
լու համար:

— Ողորմութիւն տուր:

6463

2013

ԳԻՆՆ Է 10 ԿՈՍՍԷ:

